

Referat af møde i det udenrigspolitiske nævn
onsdag den 2. marts 1949 kl. 16,00.

- - - - -

Til stede var:

Formanden: Folketingsmand Bomholt,
Statsministeren,
Udenrigsministeren,
Forsvarsministeren,
Folketingsmand Alsing Andersen,
" Frode Jakobsen
Landstingsmand Hans Hansen,
Folketingsmand Edvard Sørensen,
" Jørgen Gram,
Landstingsmand Hauch,
" Stensballe,
Folketingsmand Ole Bjørn Kraft,
" Jørgen Jørgensen,
" Viggo Starcke,
" Poul Hansen (Kalundborg)
fra kl. 16,15,
Landstingsmand Ernst Christiansen,
" Alfred Kristensen,
Folketingsmand Per Federspiel,
Landstingsmand Foss.
Fra Udenrigsministeriet:
Direktøren,
Minister Hvass,
Udenrigsråd Brun,
Sekretæren Fuldmægtig Schram-Nielsen,
Sekretær McIlquham Schmidt.

Udenrigsministeren oplyste, at der fra ambassadør
Kauffmann var modtaget nye meddelelser om Atlantpagtens
indhold, således at man kunne danne sig et indtryk af,
hvad der ville komme til at stå i pagten.

Udenrigsministeren oplæste derefter den som bilag

vedlagte gengivelse af pagtudkastet og udtalte i tilknytning til omtalen af udkastets artikel 5, at der om denne bestemmelse havde været en hel del diskussion, og at bestemmelsen endnu ikke var endeligt redigeret; det gjaldt især bestemmelsens andet stykke vedrørende pagtens område.

Udenrigsministeren redegjorde derefter for de meddelelser, der var tilgået Udenrigsministeriet om Sovjetunionens stilling til Atlantpagten. Til indledning oplæste Udenrigsministeren følgende stykke af en fra gesandten i Moskva modtaget beretning (nr. I af 25. februar 1949):

"Den forestående afslutning af atlantehavspagten har, jfr. de indsendte pressekommentarer vedrørende de skandinaviske landes eventuelle inddragelse i blokken, her fremkaldt en langt mere forbitret reaktion i presse og radio end i sin tid dannelsen af vestunionen. Det er naturligt at slutte, at grundene hertil er dels, at vestunionen kun omfattede lande, som under alle forhold ville blive inddraget i en krig mellem øst og vest, medens atlantehavspagten tænkes udstrakt til andre hidtil fritstående, tildels Rusland nærliggende og for dette strategisk vigtige lande, dels overbevisningen om, at en væbnet konflikt mellem Rusland og en deltager i atlantehavspagten moralsk vil nøde De Forenede Stater som medunderskriver til omgående at erklære Rusland krig, medens hidtil Amerikas indblanding i en konflikt mellem Rusland og et medlem af vestunionen kunne tænkes at ville støde på modstand i kongressen.

Det kan ikke forventes, at oprettelsen af atlantunionen vil forblive uden yderligere reaktioner fra russisk side. Hvis Norge tiltræder pagten, vil reaktionen måske ikke blive krav over for Finland i henhold til den gensidige bistandspagt, for ikke at risikere en ændring i Sveriges holdning. Derimod skal man ikke blive forundret, hvis en dansk tiltræden af atlantehavspagten medfører forlægning af nogle russiske divisioner til den nordvestlige del af den russiske zone i Tyskland så nær Danmark som muligt, for at bringe os i en lignende situation som Tyrkiet."

I samme retning gik en udtalelse, som en russisk

ambassadør i udlandet havde fremsat under en privat samtale. Han havde sagt, at Sovjetunionen ville have anset et skandinavisk forsvarsforbund for unødvendigt, men et sådant forbund ville kunne tolereres; dette var derimod ikke tilfældet med Atlantpagten.

Endvidere havde den herværende russiske gesandt ved en selskabelig lejlighed overfor Udenrigsministeriets direktør gjort en bemærkning om, at Danmark var i færd med at gå ind i Atlantpagten. Direktøren havde svaret, at derom var der ikke truffet nogen beslutning. Hertil havde gesandten sagt, at han anså det for sikkert, at Danmark ville tiltræde Atlantpagten, og at dette var farligt, fordi Atlantpagten var en aggressiv pagt; Danmark legede med ilden. Han havde videre sagt, at Rusland ikke agtede at indlede noget krig, men i givet fald var i stand til at føre krig, og han havde mindet om, at han i sin tid havde sendt Udenrigsministeren en note, hvori der stod, at de russiske tropper kun forlod Bornholm under den forudsætning, at der ikke kom andre fremmede tropper på søen. Direktøren havde svaret, at den danske regering virkelig ikke tænkte på at give fremmede tropper adgang til Bornholm.

Udenrigsministeren nævnte den henvendelse, som den polske gesandt havde foretaget for et par dage siden. Henvendelsen var nævnet bekendt fra meddelelserne i pressen.

Udenrigsministeren meddelte endvidere, at russiske bladkorrespondenter - som jo var statsembedsmænd - i Stockholm havde sat rygter i omløb om, at Sovjetunionen ville sende tropper til den russisk-norske grænse, når Norge gik ind i Atlantpagten, og derved tvinge Norge til at mobilisere, hvilket ville blive dyrt for landet. Det var også blevet antydnet, at andre midler, hvis art ikke nærmere blev angivet, kunne blive taget i anvendelse.

Der var modtaget adskillige telegrafiske indberet-

ninger fra ambassader Kauffmann, og Udenrigsministeren havde den 28. februar bedt Kauffmann om at ville søge oplysning om en række nærmere angivne punkter vedrørende pagten.

I sit svar (telegram nr. 91 af 1. marts 1949) havde Kauffmann oplyst, at Atlantpagten ventedes undertegnet i anden halvdel af marts måned, og at Danmark og Norge ville være velkomne til at deltage i forhandlingerne om pagten. Frankrig havde ganske vist rejst indsigelse mod, at Norge blev indbudt, men havde senere frafaldet dette (telegram nr. 93 af 1. marts 1949), og der var således nu enighed om dette spørgsmål.

Kauffmann havde videre oplyst, at chancerne for hurtige våbenleverancer ville være størst, såfremt Danmark snarest kunne fremsende en opgørelse over vore ønsker (telegram nr. 91 af 1. marts 1949).

I et andet telegram (nr. 90 af 1. marts 1949) havde Kauffmann oplyst, at Norge og Danmark ville kunne stille forslag til ændringer i udkastet til pagten, men at tiden var knap. Fra amerikansk side havde man herom henvist til, at man var moralsk forpligtet til at give de to lande lejlighed til at deltage i forhandlingerne om udkastet, hvis de i den nærmeste fremtid udtrykte ønske herom.

Norge havde allerede anmodet om at måtte modtage indbydelse til deltagelse i pagtforhandlingerne, så snart man fra norsk side anmodede herom. En sådan anmodning kunne ventes efter afslutningen af debatten i stortinget fredag den 4. marts. Ambassader Kauffmann havde lagt vægt på det ønskelige i, at han instrueredes samtidigt med sin norske kollega om at anmode om indbydelse til at deltage i forhandlingerne (telegram nr. 90 af 1. marts 1949).

I et netop den pågældende dag (den 2. marts 1949) modtaget telegram fra Kauffmann havde denne indberettet, at Udenrigsminister Acheson havde meddelt den norske gesandt i

Washington, at alle de 7 lande ville hilse Norges deltagelse i forhandlingerne med glæde, og at den norske gesandt ville kunne nå at deltage i det næste ambassadørmøde, som var planlagt til fredag den 4. marts.

Efter de oplysninger, der forelå for Udenrigsministeriet, bestod der - ikke mindst i England - et stærkt ønske om at få pagten færdig snarest.

Regeringen havde drøftet, hvorledes Danmark skulle stille sig i den nuværende situation, og var standset ved den tanke at instruere Kauffmann om at meddele den amerikanske regering, at Danmark, efter at det havde vist sig for tiden at være umuligt at gennemføre et skandinavisk forsvarsforbund, gerne ville indbydes til deltagelse i forhandlingerne om pagtudkastet. Så snart indbydelsen forelå, var det tanken, at Kauffmann skulle anmelden sig som dansk delegeret med henblik på deltagelse i ambassadørmødet på fredag.

Det måtte anses for givet, at Norge kunne sende en repræsentant til mødet, men Udenrigsministeren var ikke sikker på, at alle de interesserede stormagter ville være indforstået med en udvidelse af kredsen af de lande, der deltog i forhandlingerne, idet man var ivrig for at få pagten afsluttet.

Edvard Sørensen takkede for den orientering, Udenrigsministeren havde givet om Atlantpagtens indhold og for den stilling, regeringen havde taget til sagen. Venstre ville så indtrængende som muligt tilråde, at Danmark gik ind i drøftelserne allerede på nuværende tidspunkt.

Kraft lykønskede Statsministeren til, at forhandlingerne var ført til ende så hurtigt, at regeringen havde kunnet give de meddelelser, der forelå i dag. Det havde hele tiden været Kraft's mening, at en udsættelse af Danmarks stillingtagen ville være farlig.

Kraft havde opfattet Udenrigsministerens redegørelse

således, at man nu ville sige ja til at deltage i de afsluttende forhandlinger.

Det var af betydning, at man ikke skabte et længere interregnum, idet dette ville medføre fare for, at et russisk pres ville foranledige Danmark til ikke at tilslutte sig pagten, og for, at våbenleverancerne kunne blive forsinket. Kraft kunne give sit partis faste støtte til den politik, regeringen nu ville slå ind på, og som havde stor tilslutning i befolkningen.

Forsvarsministeren havde i forrige møde meddelt, at man i Krigsministeriet var i færd med at udarbejde lister over, hvilke våben man ønskede at få fra U.S.A. Kraft ville være taknemmelig for at få bekræftet, at dette arbejde nu var så langt fremskredet, at man i den nærmeste fremtid ville kunne give ambassadør Kauffmann en specificeret liste over vore ønsker. Det ville være vigtigt af hensyn til forsvarsordningen, at man blev i stand til at trække hovedlinierne op.

Jørgen Jørgensen, MF. havde i nævnets forrige møde forstået, at regeringen ville undersøge Atlantpagtens muligheder og forpligtelser. Nu var regeringen gået et skridt videre, idet den i dag ønskede at deltage i forhandlingerne om pagten.

Jørgen Jørgensen ville meget fraråde, at man gjorde dette uden meget nøje overvejelse og uden, at rigsdagen eller de forskellige partier var blevet hørt. Jørgen Jørgensen forstod vel, at forholdene var blevet ændret ved det skridt, Norge havde taget, men han fandt det i høj grad uheldigt, at man nu søgte at forcere sagen frem; at melde sig til deltagelse i forhandlingerne nu, var i realiteten det samme som definitivt at beslutte sig til at tiltræde pagten. Dette kunne skabe en farlig splittelse i det danske folk. Taleren ville derfor tilråde, at man besvarede den foreliggende henvendelse med, at Danmark ikke ville deltage i pagtens udform-

ning, men gerne ville orienteres nærmere om dens indhold. Det ville ikke være særlig velovervejet, om Danmark i sidste øjeblik fremkom med en forhastet anmodning om at være med i forhandlingerne om udformningen af pagten.

Henvendt til Kraft udtalte Jørgen Jørgensen, at spørgsmålet om våbenleverancer var forholdsvis underordnet, og henviste herved til forsvarskomiteéns betænkning. Det kunne ikke være en "hovedsikkerhedsforanstaltning", at våbnene kom frem på et så tidligt tidspunkt som muligt. De våben, De Forenede Stater fandt det hensigtsmæssigt at stille til rådighed for Danmark, ville vi vel under alle omstændigheder få; det ville blive afgjort efter ganske andre hensyn. Det ville efter Jørgen Jørgensens mening være meget forkert, om Danmark sluttede sig til Atlantpagten ud fra betragtninger over, hvor hurtigt man ville opnå de omhandlede våbenleverancer.

Han fandt det ligeledes uheldigt, at man nu vil gå ind i drøftelser om pagten uden nærmere kendskab til, hvilke forpligtelser dette ville medføre. Der var adskillige spørgsmål, som endnu ikke var klarlagt.

Således havde Jørgen Jørgensen allerede i forrige nævnsmøde forespurgt, om en spærring af bælteerne ville være forenelig med de gældende neutralitetsregler. Kunne Danmark iøvrigt i det hele taget gå ind i en pagt, som forudsatte en spærring af bælteerne, uden at der blev truffet aftale med Sverige ?

Et andet spørgsmål var, om pagtens sikkerhedsbestemmelser ville træde i kraft straks, eller først efter at der var truffet beslutning herom i De Forenede Staters kongres.

Dernæst: Forpligtede Danmark sig til at gå i krig ved angreb på medlemsstater, hvis områder lå langt borte fra Danmark ?

Og endelig: Stemte pagten overhovedet med bestemmelserne i De Forenede Nationers pagt ? Man kunne forstå, at

et nordisk forsvarsforbund og en vestunion var en regional aftale som forudsat i De Forenede Nationers pagt; men Atlantpagten, som omfattede alle landene i vesten, kunne vel næppe siges at være i overensstemmelse med F.N.'s grundsatninger.

Jørgen Jørgensen havde ikke med det, han havde sagt, ment, at Danmark skulle svare afvisende på den foreliggende henvendelse, men derimod, at man skulle søge at skaffe sig klarhed over de forpligtelser, som en tiltrædelse af pagten ville betyde. Men deltog vi i forhandlingerne om pagtens udformning, ville dette faktisk betyde, at vi havde sluttet os til pagten, thi det ville være umuligt senere at trække sig tilbage.

Starcke udtalte, at han stod på nogenlunde samme standpunkt som Jørgen Jørgensen. Medens vestens interesse i Nordens deltagelse i Atlantpagten var klar, var Nordens interesse det ikke. Sluttede Danmark sig til Atlantpagten, ville vi gøre os selv til et glaciis for vesten. Dette ville være udmærket set med vestmagternes øjne, men kunne blive ubehageligt for os.

Det var klart for os alle, at vi ideologisk tilhørte vestmagterne og sympatiserede med dem. Vi havde også vist dette, eksempelvis ved ikke at insistere på ophævelse af Grønlandstraktaten med U.S.A., en holdning, som havde foretaget Danmarks risiko, og hvor alle fordelene var på De Forenede Staters side.

Starcke henstillede indtrængende, at man udviste den største forsigtighed; det, man risikerede, var ikke som i 1864 og 1870 alene den danske stats eksistens, men man risikerede hele det danske folks eksistens.

Det var et spørgsmål, om ikke den interesse, vesten havde for Grønland og ølterne, var tilstrækkelig til at give os en vis grad af sikkerhed, men Starcke erkendte dog,

at dette mere var en ideal end real betragtning.

Det var en erfaring, at små stater ofte blev ofret af de større, når det passede disse; dette havde således været tilfældet for Polens og Czekoslovakiets vedkommende, og også Danmark løb en risiko i denne retning. Det var ikke sikkert, at spændingen mellem øst og vest ville vedvare; stormagternes politik skiftede ofte, og en isolationistisk politik i U.S.A. eller en forståelse mellem øst og vest ville stille Danmark i en meget vanskelig situation.

Starcke havde på sit partis vegne givet tilslutning til, at man søgte orientering i U.S.A., og han syntes, at man burde blive stående herved indtil videre. Indledede man først forhandlinger, ville Sovjetunionen reagere, og dette ville især være tilfældet, hvis både Danmark og Norge sluttede sig til Atlantpagten. Det var et spørgsmål, om man i virkeligheden kunne tale om sikkerhed i forbindelse med pagten. Den sikkerhedstanke, som lå bag Atlantpagten, ville i sidste instans betyde amerikanske baser i Danmark, og dette ville igen udsætte os for V-2 bombardementer fra den anden part, og ingen ansvarlig regering ville efter Starckes mening undlade at kapitulere overfor trusel om et sådant bombardement.

På indeværende tidspunkt kendte man endnu ikke det danske folks mening, idet menigmand ikke havde kunnet følge den hastige vending i udenrigspolitikken, og Starcke henstillede derfor, at man nøjedes med foreløbig at søge orientering og indhente informationer om pagten. Den norske Statsminister havde også frarådet Danmark at gå for hurtigt frem.

Bomholt udtalte, at han ikke havde nogen mening om, hvilken indflydelse de nordiske lande ville kunne få på formuleringen af Atlantpagtens bestemmelser, hvis vi kom med i de pågående forhandlinger om pagtens udformning; men der forelå en forespørgsel fra amerikansk side og en "aktion" fra norsk side, og Danmark måtte finde frem til sit standpunkt. Norge havde vist sig at være ivrig for at komme med

i forhandlingerne om pagtudkastet, og vejen syntes at ligge åben herfor.

Spørgsmålet var, hvordan Danmark mest hensigtsmæssigt kunne placere sig, og Bomholt havde fundet den tanke, Udenrigsministeren havde givet udtryk for i sin redegørelse, umiddelbart tiltalende.

Starcke oplyste, at den stilling, han og hans parti havde indtaget, ikke afskar muligheden for en senere tilslutning, men han henviste til den norske Statsministers og den amerikanske Udenrigsministers udtalelser om, at Danmark ikke burde forhaste sig.

Statsministeren udtalte, at regeringen fortsat vil bestrebe sig for at bevare enighed om udenrigspolitikken; det havde været regeringens vigtigste mål tilforn og var det stadig.

Statsministeren henviste derefter til Udenrigsministerens redegørelse for regeringens overvejelser, og udtalte, at den tanke, man var standset ved, at Danmark burde deltage i forhandlingerne om pagtudkastet, først og fremmest skyldtes frygt for, at en for lang pause efter de nordiske forhandlingers sammenbrud og det seneste norske skridt ville så tvivl hos de to stormagter i vest om, hvor Danmark stod.

Det var rigtigt, at vi endnu manglede fuldstændige oplysninger om, hvilken sikkerhed en Atlantpagt ville kunne yde Danmark, men det var Statsministerens rent personlige mening, at Danmark ikke havde noget valg. En fuldstændig garanti ville vi jo igragt aldrig kunne få.

Det var også rigtigt, som fremhævet af Jørgen Jørgensen, at regeringen under de nordiske forhandlinger havde argumenteret imod dem, som betragtede Atlantpagten som den eneste mulighed. Så længe den skandinaviske idé havde udsigt til at realiseres, havde det, bl.a. af taktiske grunde, været formålstjenligt at stille denne idé op som den eneste mulig-

hed af interesse, for ikke at svække mulighederne i U.S.A. Men denne argumentation var et naturligt led i udviklingen. For det første var de nordiske muligheder nu bristet, og for det andet var Norges vej nu givet, og Norge ville fra på fredag sidde i forhandling med De Forenede Stater.

Der lå megen vægt i Jørgen Jørgensens argument, at sagen ikke var drøftet til ende udenfor nævnet; Statsministeren ville principielt ikke modsætte sig en offentlig debat om spørgsmålet, men var det rigtigt at gøre det nu? Kunne man ikke stå sammen? Man sagde, at regeringens standpunkt ville splitte befolkningen. Ja, men alternativet var spillerum for kommunistisk agitation og russisk angstpropaganda. Heroverfor måtte man sige til det danske folk: De Forenede Stater har kun eet mål: at bevare freden; derom kan der overhovedet ikke tvivles; og de er de eneste, der kan hjælpe os.

Det lå desværre sådan, at de partier, som ikke mente nu at kunne gå ind for en tilslutning til Atlantpagten, ville komme til at støtte den kommunistiske argumentation.

Statsministeren fremhævede, at regeringen, som Udenrigsministeren også havde sagt, var standset ved den opfattelse af situationen, at vi nu burde deltage i forhandlingerne, men at der absolut ikke var tale om noget ultimatum fra regeringens side.

Det, det først og fremmest kom an på, var at bevare enigheden mellem partierne, indtil man fandt frem til en endelig stillingtagen, og Statsministeren ville derfor ikke undlade at nævne en anden udvej, som også havde været taget under overvejelse i regeringen. Man havde således haft den tanke, at Danmark kunne lade sig repræsentere ved forhandlingerne ved en observatør alene med informative formål. Det afgørende var, at Danmark tydeligt gav udtryk for vor vilje til at høre sammen med de vestlige demokratier, medens det ville være underordnet, om vi deltog som egentlige forhandlere eller blot

ved en observatør.

Statsministeren fremhævede, at såfremt man fra noget af partiernes side ville opretholde en anklage mod regeringen for at være gået for langt ved de indtil nu foretagne skridt, ville regeringen tage sin stilling under overvejelse. Man måtte imidlertid have i erindring, at kommunisterne ville benytte enhver lejlighed til at appellere til den angstpsykose, verdenssituationen havde skabt og derigennem give Sovjetrusland gode kort på hånden.

Statsministeren gentog, at der ikke fra regeringens side var stillet noget ultimatum, og at det først og fremmest gjaldt om at bevare enigheden. Det eneste, Statsministeren og regeringen måtte modsætte sig, var, at Danmark ikke skulle bekendtgøre, hvor det stod. Det ville ingen ansvarlig regering kunne tage ansvaret for.

Forsvarsministeren udtalte til Krafts forespørgsel om våbenlisterne, at man i Krigsministeriet allerede i nogen tid havde haft disse under udarbejdelse, og at arbejdet nu var så langt fremme, at han ventede det afsluttet i indeværende uge.

Med hensyn til forhandlingerne om forsvarsordningen havde Forsvarsministeren tænkt sig at optage samtaler med partierne om retningslinierne, medens han ikke fandt det heldigt, at spørgsmålet nu blev taget op i forsvarskommissionen.

Udenrigsministeren besvarede Jørgen Jørgensens spørgsmål, om Atlantpagten var i overensstemmelse med De Forenede Nationers pagt, bekræftende. Det var muligvis ikke det, man i første række havde tænkt på ved bestemmelsen i pagten om regionale aftaler; men de nationer, som i øjeblikket forhandle om Atlantpagten, havde selv den opfattelse, at den, som det også fremgik af udkastet, faldt indenfor De Forenede Nationers rammer, og dette ville naturligvis være en afgjort forudsætning fra dansk side.

Spørgsmålet om bælternes spærring i relation til

folkeretten var betydeligt vanskeligere. Øresundstraktaten af 1857 pålagde Danmark pligt til aldrig at lægge hindringer i vejen for sejladsen i Øresund; denne traktat var endnu gældende, og Danmark kunne ikke på egen hånd kaste denne forpligtelse af sig. Men traktaten kunne kun være gældende fuldt ud i fredstid, medens forholdet måtte være et andet, såfremt der rådede krigstilstand. Dette kunne siges med nogenlunde sikkerhed og var også prøvet i praksis under begge de to verdenskrige, hvor spærringen ganske vist ikke var helt gennemført. Udenrigsministeren var enig i, at en fuldstændig spærring kun ville kunne gennemføres efter aftale med Sverige, idet den jo også ville komme til at omfatte svensk østerritorium. Under de nordiske forhandlinger i København havde der fra norsk side været et stærkt ønske om, at Danmark i givet fald skulle spærre bæltene. Det vanskelige spørgsmål, som man endnu ikke har nogen endelig besvarelse på, var, om Danmark havde lov at spærre indløbene til Østersøen, når Danmark ikke selv var i krig. Selv om spørgsmålet kunne klares rent juridisk, var det jo ikke sikkert, at løsningen var praktisk holdbar; Spærringen i 1914 og 1939 havde kunnet gennemføres, fordi de ikke kom de interesserede sømagter på tværs.

Bomholt spurgte Udenrigsministeren, om der var mulighed for, at man kunne lade udarbejde en sammenhængende redegørelse for bælt-spørgsmålet til nævnets medlemmer i lighed med den redegørelse, der tidligere var udarbejdet vedrørende spørgsmålet om et forenet Europa.

Jørgen Jørgensen, MF. udtalte, at regeringen ved hvert nævnsmøde havde præsenteret medlemmerne for et nyt standpunkt. I forrige nævnsmøde havde regeringen været på den linje, at man skulle undersøge Atlantpagtens indhold og muligheder, medens der ikke blev udtrykt noget ønske om, at man skulle søge at komme med i forhandlingerne om pagtens udformning.

Efter Jørgen Jørgensens mening skulle man ikke vente at undgå splittelse i folket, medmindre man gik mere for-

sigtigt til værks. Det ville være i alles interesse, at man ikke forcerede sagen, og Jørgen Jørgensen ville ikke være med til, at spørgsmålet afgjordes i nævnet alene. Man stod sig ikke ved at argumentere med, at enhver, som ikke kunne følge tempoet, var med til at støtte kommunisterne her i landet. Taleren ønskede ingen offentlig drøftelse på det nuværende tidspunkt. Men man kunne ikke hverken binde partierne eller forpligte rigsdagen efter en enkelt drøftelse i nævnet.

Det var en strid om ord, at deltagelse i forhandlingerne om pagtens udformning ikke var ensbetydende med en tilslutning, og efter Jørgen Jørgensens mening burde man fra dansk side svare på den foreliggende henvendelse, at man ikke ønskede at deltage i pagtens udformning, men gerne ville modtage nærmere informationer om dens indhold for at overveje Danmarks særlige interesser.

Det var Jørgen Jørgensens opfattelse, at det på grundlag af den goodwill, Danmark har krav på, ville være muligt at få en aftale med vestmagterne vedrørende Grønlands stilling, selv om Danmark ikke gik med i forhandlingerne om Atlantpagten. Det burde være muligt at overbevise amerikanerne om, at det ikke var i deres interesse at foretage handlinger, der kan fremkalde større reaktioner fra russisk side end nødvendigt.

Edvard Sørensen udtalte, at vi stod overfor alternativet: enten at føre en isolationspolitik eller at tilslutte os de vestlige magter. Edvard Sørensen delte Statsministerens opfattelse, at en tøven nu ville give Sovjetunionen bedre kort på hånden.

Jørgen Jørgensens og Starckes bemærkninger om forholdet til Grønland havde styrket taleren i hans overbevisning om, at Danmark her havde en særlig opgave at varetage og ville få mulighed for at opnå bedre betingelser herfor,

hvis vi var med i forhandlingerne om pagtens udformning og fik lejlighed til at gøre vort syn på Grønlandsspørgsmålet gældende.

Man måtte vente en reaktion fra Sovjetunionens side, men det ville kun kunne styrke folket, om regeringen og partilederne havde indtaget en fast holdning.

Kraft takkede Forsvarsministeren for dennes meddelelse, som taleren fandt tilfredsstillende, og udtalte, at han havde sit partis bemyndigelse til at give tilslutning til, at Danmark gik ind i forhandlingerne om Atlantpagten.

Af de to af Statsministeren omtalte muligheder, enten at gå ind i forhandlingerne om pagtudkastet eller at sende en observatør, foretrak Kraft langt den første. Såfremt ambassadør Kauffmann kun blev anmeldt som observatør, ville dette betyde en dårligere stilling, uden at det dog blev lettere at trække sig ud af forhandlingerne igen.

Det valg, Danmark stod overfor, var, om vi ville stå sammen med de vestlige magter eller stå isoleret og våbenløse, ikke, om vi kunne trække tiden lidt ud. Til sidst skulle vi alligevel træffe et valg. Kraft erklærede sig enig med Statsministeren i, at der faktisk ikke var noget valg, og fremhævede, at Danmark burde tage et klart standpunkt og sige ja til den foreliggende henvendelse, så man fik den fornødne goodwill - og ikke svække sig ved et mellemstandpunkt. Det var en stor afgørelse at træffe og en hurtig afgørelse, men det kunne undertiden være nødvendigt, og sagen havde dog været drøftet i længere tid såvel i rigsdagen som i folket; nu måtte man være rede til at tage en beslutning.

Det var blevet sagt, at såfremt Danmark ikke var med i Atlantpagten, kunne man træffe en særlig aftale vedrørende Grønland, men vi burde netop undgå ved ikke nu at deltage i forhandlingerne om pagten at komme i den situation at måtte drøfte en særlig ordning for Grønland om baser; dette ville efter Krafts mening sætte os i en langt farligere og ugun-

stigere stilling.

Kraft ville gerne høre Udenrigsministerens syn på, hvordan De Forenede Stater ville stille sig, hvis Danmark kom ud for et meget stærkt pres fra Sovjetunionens side, et pres, som vi ville komme ud for under alle omstændigheder, også hvis Jørgen Jørgensens forslag fulgtes. Spørgsmålet kunne måske drøftes med De Forenede Stater.

Starcke delte ganske Statsministerens ønske om enighed. Men vi stod overfor en svær afvejelse: Betød en tilslutning til vest prævention og ikke snarere provokation i betragtning af Ruslands interesse i bælteerne.

Taleren mente, at der i hvert fald måtte kunne skabes enighed i hele nævnet om at sende en observatør til forhandlingerne i Washington. (Enkelte medlemmer: SÅh ?) Dette ville overfor omverdenen være udtryk for, at vi hørte til blandt de vestlige demokratier, og vi kunne alligevel ikke få indflydelse på forhandlingerne.

I sidste nævnsmøde havde Statsministeren udtalt, at man burde undgå at provokere Rusland, men dette standpunkt syntes at være forladt i dag. Efter Starckes mening var en russisk reaktion i øjeblikket ingeniunde sikker, idet den ville virke til, at Danmark indtrådte i pagten, og dette kunne Sovjetunionen ikke være interesseret i.

Der var stor risiko ved at tage en forhastet beslutning, og efter Starckes mening ville der ikke, selv om man ventede et stykke tid, være nogen tvivl hos de vestlige magter om vor stilling. Den omstændighed, at Danmark ikke havde opsagt Grønlandstraktaten, skønt U.S.A. havde indrømmet, at den oprindelige begrundelse for den var bortfaldet, var et udtryk for Danmarks velvillige indstilling overfor de vestlige magter.

Bowholt foreslog, at man allerede nu fastsatte tidspunktet for næste møde.

Edvard Sørensen advarede Starcke mod at tro, at alle

partier kunne samles om at sende en observatør til forhandlingerne i Washington; Starcke skulle i hvert fald ikke regne med Venstres tilslutning til dette.

Forholdet var iøvrigt ikke det, at regeringen havde kunnet gå ind for denne anden løsning, men Statsministeren havde sagt, at regeringen, som ikke havde flertallet i rigsdagen, ikke ville forholde nævnets medlemmer denne anden foreliggende mulighed.

Frode Jakobsen udtalte, henvendt til Starcke, at det ville have været lettere at følge Gerhardsens råd, hvis Norge selv havde fulgt det. Det var et spørgsmål, om Danmark ikke allerede nu havde taget sit standpunkt, og han mente som Statsministeren, at der nu ikke var nogen vej tilbage.

På forrige møde havde man ment at burde vente endnu et stykke tid med at træffe den endelige beslutning for at give tid til en modningsproces i folket. Det var Frode Jakobsens erfaring, at folkets store flertal ville møde det resultat, som flertallet i nævnet var nået til, med forståelse.

Efter Frode Jakobsens opfattelse var der mange grunde til nu at handle hurtigt. For det første var der ønsket om, at Danmark fulgte Norge og derved gjorde sit til at holde sammen på Norden. For det andet hensynet til den goodwill, Danmark kunne opnå, såfremt vi handlede på linje med Norge. For det tredje muligheden for ved en hurtig indtræden i pagten at komme med i den første tildeling af våbenleverancer. For det fjerde muligheden for at øve indflydelse på pagtens udformning, og endelig for det femte ville der opstå et farligt tomrum fra det tidspunkt, vi havde besluttet os til at tilslutte os, indtil dette faktisk kunne finde sted, og dette ville give såvel Sovjetunionen som de hjemlige kommunister lejlighed til at starte en propagandakampagne. Denne farlige periode burde gøres så kort som muligt, og i perioden burde man indtage en fast holdning.

Det ville være lykkeligst, om såvel de Radikale

som Retsforbundet også var enige i en hurtig indtræden i pagtforhandlingerne, hvorved kun det Kommunistiske Parti ville komme til at stå udenfor.

Kraft udtalte påny sin og sit partis tilslutning til regeringens holdning og bad om nyt møde allerede næste dag, så at ambassadør Kauffmann kunne få sine instruktioner rettidigt.

Jørgen Jørgensen, MF. hævdede påny, at regeringen til hvert møde var mødt frem med et nyt standpunkt. Han fandt det i høj grad overilet, at regeringen nu ønskede at sende en egentlig deltager til pagtforhandlingerne i Washington.

Selv om Danmark således indtrådte i forhandlingerne, ville pagten næppe straks kunne yde nogen beskyttelse mod en eventuel russisk reaktion, da den ikke trådte i kraft med det samme.

Jørgen Jørgensen havde af de hidtil modtagne redegørelser fra regeringens side fået det indtryk, at de nordiske landes særlige beliggenhed også i vestens øjne gav os en særstilling, som kunne motivere en mere afventende holdning.

Edvard Sørensen indskød, at det var Norges sidste skridt, som havde ændret forholdene.

Jørgen Jørgensen, MF. fandt, at der var gode grunde til, at man tog sig en rimelig tid til at overveje spørgsmålet, og udtrykte som sin formening, at man ikke kunne forhindre politisk strid i Danmark, hvis sagen forceredes frem.

På et spørgsmål af Statsministeren om Jørgen Jørgensens stilling til muligheden for at sende en observatør til Washington svarede Jørgen Jørgensen, at dette som følge af Venstres og de Konservatives stilling ikke mere havde nogen interesse.

Udenrigsministeren delte Krafts opfattelse, at det var farligt at skulle træffe en ny-ordning for Grønland, hvis vi stod udenfor pagten. Men det var rigtigt, som af

Starcke bemærket, at vi ved ikke at benytte os af opsigelsesretten i Grønlandstraktaten havde vist stor forståelse for de vestlige magters sikkerhedsproblemer.

Udenrigsministeren havde foranlediget undersøgt, om der forelå tegn på, at Rusland forberedte en eventuel reaktion på en norsk-dansk tiltrædelse af Atlantpagten. Ved henvendelse til Berlin var det blevet oplyst, at der ikke i østzonen var foretaget troppeforskydninger eller andet, som kunne opfattes som en trusel mod Danmark.

Fra Stockholm var der modtaget oplysning om, at russerne måske havde forøget tropperne ved Salla nær Finland fra een til to divisioner.

Udenrigsministeren fandt det ikke retfærdigt af Jørgen Jørgensen at kritisere regeringen for at møde med et nyt standpunkt i hvert nyt møde. Forholdet var jo det, at efter, at den nordiske tanke var bristet, måtte Danmark tage stilling påny; at regeringen i dag havde fremsat den tanke, at Danmark skulle anmode om at blive indbudt til forhandlinger i Washington, skyldtes det skridt, Norge havde taget; det var ikke Storbritannien eller U.S.A., som pressede på.

Spørgsmålet var, om vi intet skulle foretage os, eller om vi skulle være på linje med Norge.

Statsministeren erkendte, at han sidste gang havde sagt, at Danmark nu skulle søge informationer og oplysninger om Atlantpagten, og at han havde omtalt, at Gerhardsen modsat Lange gerne ville vente lidt. Han havde åbent refereret meningsforskellene mellem Gerhardsen og Lange, og han fandt det ikke rigtigt, at dette nu blev anvendt i argumentationen mod regeringens holdning i dag. Forholdet var jo, som af Udenrigsministeren forklaret, det, at den nordiske tanke var bristet, og at Norge nu ville tilslutte sig Atlantpagten. Der var ikke noget at sige til, at Jørgen Jørgensen mente at måtte spørge sit parti. Men det, der var fremført fra Jørgen Jørgensens side, var ikke berettiget kritik, og det tjente

intet nyttigt formål at søge at finde skyld hos regeringen.

Regeringen havde fuldt ud anerkendt, at den var en mindretalsregering, og havde derfor redegjort for den mulighed, der forelå for at sende en observatør til forhandlingerne i Washington, men om denne mulighed havde Jørgen Jørgensen slet ikke ønsket at udtale sig.

Statsministeren udtalte videre, at vi nu vidste, hvad Atlantpagten ville indebære, bortset fra artikel 5. Han var enig i, at det var et meget vigtigt skridt at gå ind i forhandlingerne om pagtens udformning, selv om dette efter Statsministerens mening ikke var ensbetydende med en tilslutning til pagten.

Der var blevet ytret tvivl, om pagten var i overensstemmelse med De Forenede Nationers bestemmelser, men sådanne argumenter burde ikke optages til alvorlig drøftelse; det var netop den slags argumenter, Sovjetunionen og de hjemlige kommunister ventede på og ville benytte sig af.

Gaves der overhovedet nogen vej tilbage? Det var en kendsgerning, at blokpolitikken var startet af Sovjetunionen, der var skyld i hele striden mellem øst og vest. De Forenede Nationer var gjort magtesløse ved Sovjetunionens misbrug af veto-retten. Endelig havde Sovjetunionen startet en fuldstændig demagogisk fredsoffensiv. Om disse punkter burde ingen diskussion kunne være mulig.

Efter Statsministerens opfattelse lå den største fare for en krig imidlertid ikke i Sovjetunionen, men i, hvilke vækstbetingelser man i de enkelte lande gav den kommunistiske propaganda.

Statsministeren fandt det meget betænkeligt, at Starcke havde kunnet tale i fuldt alvor om, at vore fuldt ud legitime overvejelser af vor stilling til Atlantpagten skulle kunne betegnes som provokation. Dette var at optage den kommunistiske argumentation. Der truede ingen krigsfare

fra noget demokratisk styret land, heller ikke U.S.A. Det havde altid tidligere været de mere eller mindre diktatorisk styrede stater, som havde vist sig aggressive; det havde vi i Danmark erfaret den 9. april 1940. Det kunne ikke være nogen provokation, at demokratiske, fredelige stater sluttede sig sammen i forsvarssøjemed.

Statsministeren spurgte sluttelig: Er det forsvarligt nu, hvor Norge har valgt og i realiteten har valgt også for os, at give omverdenen det indtryk, at vi ikke er med ?

Per Federspiel spurgte Udenrigsministeren, om der var nogen mulighed for i et senere møde at redegøre for, på hvilke punkter Danmark kunne vente at gøre sin "negative" indflydelse gældende med hensyn til uheldige bestemmelser i pagten, f.eks. angående Grønland.

Til Jørgen Jørgensens ønske om at vente endnu nogen tid sagde Federspiel, at han ikke troede, det ville kunne lykkes at overbevise amerikanerne om, at vi holder os tilbage i afventning af yderligere oplysninger om pagtens indhold, idet pagten havde været offentliggjort i amerikanske blade for ca. 3 uger siden.

Starcke erklærede, at han ikke forstod den stilling, Jørgen Jørgensen indtog til spørgsmålet om at sende en observatør til Washington.

Starcke var ikke enig med Frode Jakobsen i, at folket var tilstrækkeligt orienteret, og fandt, at man sprang et stadium i modningsprocessen over, hvis man forbigik informationsstadiet. Han betvivlede, at hele befolkningen stod bag regeringen, men en folkeafstemning ville jo kunne give klarhed om spørgsmålet.

Det var efter Starckes mening af den største betydning at have opmærksomheden henvendt på Sovjetunionens reaktion. Rusland havde været tilbageholdende overfor Finland for Sveriges skyld, og dens holdning overfor Danmark og Norge kunne også blive bestemt af hensynet til ikke at drive den

vestpå.

Provokation betød kun at fremkalde en vis reaktion.

Jørgen Jørgensen, MF. udtalte, at han havde foreholdt regeringen, at man mødte frem med nye standpunkter til hvert møde, fordi regeringen under sådanne omstændigheder ikke kunne vente, at nævnets medlemmer ville være parat til at tage et standpunkt i sagen.

Efter Jørgen Jørgensens mening måtte man regne med andre reaktioner fra russisk side, hvis Danmark sluttede sig til pagten, end hvis Danmark holdt sig udenfor eller stod i et fælles nordisk forsvarsforbund, og man burde ikke løbe risiko/at fremkalde sådanne reaktioner på et tidspunkt, hvor man endnu ikke kendte de garantier, pagten ville yde.

Taleren var villig til at drøfte den nye situation fra i dag med sin gruppe, men han kunne sige, at foreløbig var den aldeles uenig med regeringen. Han ville imidlertid gerne være med til at finde et fælles standpunkt.

Jørgen Jørgensen var enig med Statsministeren i, at man ikke måtte skabe grobund for kommunismen, men mente, at en forhastet beslutning ligesåvel kunne indebære en fare herfor som en afventende holdning.

Bomholt foreslog, at man afholdt et nyt møde fredag eftermiddag.

Edvard Sørensen fandt dette tidspunkt for sent, da chancen for, at Danmark ligesom Norge kunne komme med til ambassadørmødet om fredagen dermed var udelukket.

Kraft delte denne opfattelse og tilføjede, at man fra Det konservative Folkepartis side lagde megen vægt på, at Danmark ikke kom senere med end Norge.

Statsministeren tillagde enighed mellem partierne større betydning end, om Danmark kom med en dag før eller senere.

Efter nogen forhandling fastsattes næste møde til

torsdag kl. 17.00.

Mødet sluttede kl. 18,25.

Walter J. van der Vliet